

ZA CANKARJEVO TEKMOVANJE BOMO
OSMO- IN DEVETOŠOLCI V ŠOLSKEM LETU 2020/2021
BRALI MATE DOLENC **KAKO DOLG JE ČAS**

Zgodbo bomo brali v povezavi s krovno temo letošnjega tekmovanja

SLOVENIJA, VSE NAJBOLJŠE.

Spoštovani mentorji Cankarjevega tekmovanja!

Čas in prostor sta kategoriji, objeti v relativnost, ki sta za vsakogar drugačni: kar je za nekoga preteklost, je za drugega sedanost, kar je za nekoga nepredstavljivo daleč, drugi dosega s svojo roko. A vsak hip se lahko vse obrne na glavo – začne se nova zgodba. Moja je drugačna kot tvoja.

Ker vanjo vstopaš TI z lastno identiteto in s svojimi vrednotami, morda si: pisatelj, otrok, učitelj, tekmovalec, mentor, ljubljjen, osovražen, mlad, star, (ne)kritičen (ne)bralec ... ¹

To neskončno možno število možnosti je tista paleta perspektiv, v katero vsako leto učitelji slovenščine vstopamo s pripravami na "naše" tekmovanje. Kolikor bolj smo odprti za širjave, dialog, debato, odprte konce, kritiko in na drugi strani sprejemanje sebe, drugih, države/domovine, toliko bolj nam bo lahkotno branje letošnje knjige Mateta Dolenca *Kako dolg je čas* (ki nam ponuja ravno to – glej spodaj iz Skupnih priporočil): vzljubili bomo knjigo, ki je učencem (tudi nam) ponujena v (strokovno/tekmovalno, ne zgolj prostočasno) branje, vzljubili svojo domovino (aktualiziramo 30 let od osamosvojitve Slovenije) in veliko odkrili o sebi in svetu, v katerem živimo. Morda bomo prav zaradi te knjige drugače ljubili, razumeli in živeli svoj čas v svojem prostoru.

¹ Preberite si več v nadaljevanju priporočil – razmišljanje učiteljice o času (6. točka).

Že osnovni podatki dr. Saksida (iz Skupnih izhodišč 2020/2021) so ob dobro podprtem upoštevanju komunikacijskega modela branja literature v šoli za marsikoga dovolj, da bo odlično, kaj odlično – fantastično, bral/se pogovarjal/izpeljal priprave s svojimi tekmovalci bralci (ne pozabimo: tekmuje tisti, ki si želi več in zmore več):

- 8. in 9. razred: Mate Dolenc: ***Kako dolg je čas***. Prav gotovo je kompleksna zbirka kratkih zgodb Mateta Dolenca dovolj zahtevna, da je lahko edino izbrano besedilo za osmo- in devetošolce. Uvodni humoristični »portreti« morskih bitij, ki so izrazito večplastni in posredno govorijo o »odprtem očesu«, o čudenju skrivnostnosti narave, se pridružuje mestoma jedka ironija do sveta ljudi – vse do zaznavnega konflikta med naravo in kulturo, izgubljanja identitete v vse bolj poenotenem svetu, ki se mu, kakršen koli je že, predaja tudi pripovedovalec (npr. v uvodnem delu zgodbe *Pingo in Frigo*). Temu dodaja še spominjanje na otroštvo (*Krokar na Večni poti*) ter satirične navezave na književnost (Butalci, Martin Krpan, Ivan Cankar) in politiko (s prav nič dobesednimi, zato pa tem bolj aktualnimi očrti znanih obrazov in aktualne in polpretekle zgodovine). Vsebinska mnogoplastnost je le ena od prepoznavnih potez Dolenčeve knjige, druga, nič manj pomembna, je slogovna: Kako pripovedovalec oblikuje svoj lirsko-humorno-satirično-absurden (res nenavadna besedna zveza) zorni kot pripovedovanja, kako (nadvse zastrto) postavlja ob bok svet sodobnih »vrednot« moči in svet narave? Še to: menda ne bomo vihali nosu nad *Lepim princem* in *Črnim princem* – če smo ob njiju zapisali kako lastno ime, je to pač naš problem, ne krivda literature, ki je domišljija – ne zgodovina in še manj dnevna politika.

Da pa bi bilo tudi nekaj za "v roke", tradicionalno ponujamo le kot možnost nekaj izzivov, s katerimi se lahko lotite/začnete priprave (potem pa po mili volji zaradi izzivov, vprašanj vaših tekmovalcev merite svoj čas, prostor, seveda z zahtevami/cilji tekmovanja, glej več Skupna izhodišča dr. Saksida): temeljni bralni koraki, kaj početi med posameznimi fazami branja, nekaj podatkov o avtorju, model, kako se lotiti posamezne zgodbe, primer za pisanje razlagalnega spisa ...

1. Temeljni napotki

Iz leta v leto ponavljamo/osvežujemo, da bodo z branjem za Cankarjevo tekmovanje tekmovalci dokazali **višje razvite zmožnosti branja in pisanja** ter zmožnost **kritičnega branja** književnosti.

Temeljni **bralni koraki**:

- **podrobno branje** leposlovnega besedila,
- **povezovanje** leposlovnega besedila in sobesedila z znanjem **literarne teorije in zgodovine** in
- **ponovno podrobno branje** književnega dela ter **razmislek** o prebranem – s kritičnim razmišljanjem in osebnim vrednotenjem oz. **utemeljevanjem**.

Didaktični pristopi in strategije dela v pripravi na tekmovanje naj bodo usmerjene tudi **v merila za vrednotenje**, in sicer:

- * razumevanje,
- * uporaba književnega znanja,
- * prepričljivost osebnega odziva,
- * zgradba besedila in jezikovno pravilno.

Poleg tega ne pozabimo ravni tekmovanja in pričakovanj, ki jih imamo do učencev.

Na **šolskem tekmovanju** od učencev pričakujemo ob branju **knjige osebno doživljanje**, **razumevanje** in **povezovanje podatkov iz virov**. Učenci bi lahko povzeli zgodbo, ocenjevali književne junake, izpostavili odnose med književnimi osebami ter prikazali svoj osebni pogled in razmišljali o literarnem problemu; osebnemu doživljanju bi dodali lahko tudi poglobljen stik bralca z besedilom in ponudili učencem, npr. izhodiščni odlomek, pri čemer bi pričakovali v razlagalnem spisu interpretacijo in vrednotenje književnega sporočila.

Podobne cilje bi zasledovali **na regijskem tekmovanju** (z višjimi cilji, kakor tudi z več prvinami književnega znanja in opisovanja sloga/jezika/vključevanja medbesedilnosti).

Na **državnem tekmovanju** bi učenci pokazali zmožnost **samostojnega (kritičnega) branja**, izražanja in utemeljevanja osebnih stališč do besedila, lahko z dodanim neznanim, a tematsko sorodnim krajšim besedilom različnih literarnih oz. novinarskih zvrsti; pri tem bodo prebrano povezali z relevantnimi podatki iz virov/prebrane knjige.

**(Za podrobnejša navodila glej Skupna izhodišča in glavni poudarki priprave na tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje 2020/2021, dr. Igor Saksida.)*

2. Zbiramo podatke o avtorju **Matetu Dolencu**, raziskujemo njegovo pisateljsko pot, razmišljanja iz strokovne literature, kritik, literature ...²

² Za tiste, ki hočejo še več, povezave do nekaterih intervjujev, kritik ... (Zadnji dostop: 29. 8. 2020.):

1. <https://govorise.metropolitan.si/zanimivosti/mate-dolenc-edinemu-sefu-v-zivljenju-sem-z-otoka-poslal-razglednico-z-odpovedjo/>
2. <https://www.delo.si/kultura/knjiga/nekoc-je-neki-bralec-umrl-z-njegovo-knjigo-v-roki-60893.html>
3. <https://www.dnevnik.si/1042713808>
4. <http://www.airbeletrina.si/clanek/knjiga-priznanj-mate-dolenc>
5. <https://www.dobreknjige.si/Knjiga.aspx?knjiga=7076>
6. <https://beletrina.si/knjiga/kako-dolg-je-cas>

Mate Dolenc se je rodil 5. oktobra 1945 v Ljubljani. Osnovno in srednjo šolo je obiskoval v Ljubljani. Že tedaj je začel s pisanjem kavbojskih zgodb za govorne nastope, da se mu "*ne bi bilo treba na pamet učiti besedil.*" V gimnaziji je pisal tudi pesmi; nekatere so bile objavljene v šolskem glasilu Mladinec, vendar sam pravi, da se v poeziji ni nikoli zares našel in da očitno nima "*encima za poezijo*".

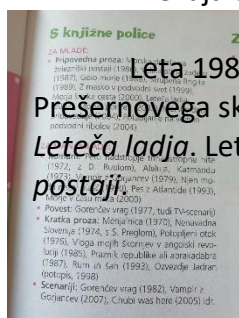
Študiral je primerjalno književnost na Filozofski fakulteti. Tri leta je delal kot novinar pri Mladini, leta 1973 je postal svobodni književnik in od tedaj se svobodni ne odpove več. V prvih delih je opisoval predvsem urbano okolje, pozneje Dolenjsko, v zadnjem času pa sta njegovo življenje in ustvarjalno delo prežeta z morjem. Prevzet nad morskimi lepotami objavlja prispevke o potapljanju in povodnem ribolovu, piše pa tudi scenarije za filme in dejavno spremlja družbenopolitično dogajanje v Sloveniji. Zanj je značilno, da vedno pove tisto, kar misli.

Čeprav živi v Bohinju, kjer med Alpami piše o morju, veliko časa preživi na hrvaškem otoku Biševo, kjer – kadar ni pod vodo – je v skromni hiši domačina našel svoj drugi dom.

O tem, kako nastajajo njegove zgodbe za mladino, je zapisal:
"Kar same so prišle iz mene, jaz sem jim samo malo pomagal. Ker sem sam zelo otročji, mi je pisanje za otroke blizu."

V njegovih mladinskih delih je veliko pustolovščin in napetega dogajanja, pogosto je poudarjen ekološki odnos do narave.

Prevaja dela sodobnih mladinskih pisateljev, npr. Roalda Dahla.

Leta 1989 je dobil Kajuhovo nagrado za delo Strupena Brigita, leta 1995 nagrado Prešernovega sklada za knjigi *Rum in Šah* ter *Pes z Atlantide*, leta 2004 pa desetnico za knjigo *Leteča ladja*. Leta 1986 je prejel Levstikovo nagrado za pripoved *Morska dežela na železniški postaji*.

Šolski album slovenskih književnikov (Mladinska knjiga)

3. Vstopamo v svet knjige Kako dolg je čas Mateta Dolenca – se pogovarjamo, beremo, razmišljamo, znova beremo, krešemo mnjenja, pišemo ...

»Otrokom ne želim razlagati stvari na konvencionalno didaktičen način, ne učim jih zglednosti, nočem biti moralist – ravno nasprotno, delajo naj obratno kot njihovi starši. Naj so kot Pika Nogavička! Učim jih, kako biti človeški z napakami vred in da ni nič narobe s ponavljanjem napak, ker so lahko tudi prijetne.«
(Mate Dolenc za Dnevnik).

Mate Dolenc v svoji zbirki **Kako dolg je čas** prav gotovo ne razlaga stvari na konvencionalen način. Zgodbe so razdeljene v dva dela: *morske* in *kopenske*. V morskih izvemo celo, zakaj naj bi se Odiseju zmešalo. V kopenskih pa, kako je ježevce Ivan na Rožniku naredil ogromno škode in je soimenjak učencem zelo poznanega Ivana.

Učenci so ponovno postavljeni pred kritično branje in tvorjenje o prebranem. Kritični bralec je raziskovalni bralec, ki prebrano presoja z več vidikov. Osvežimo torej samo nekaj pomembnih bralnih korakov:

- 1) **podrobno branje** (učenci lahko oblikujejo/zapisujejo dnevnik branja, izpisujejo si bistvene podatke, iščejo dodatne podatke, vrednotijo, interpretirajo).
- 2) **povezovanje** osnovnega besedila z znanjem literarne teorije in zgodovine ter
- 3) **ponovno branje** (razmišljajo o tem, kaj je v besedilu sodobnega, kako je besedilo povezano z zgodovino, aktualizirajo, razmišljajo in povezujejo besedilo z znanjem, ki so ga pridobili pri biologiji, zgodovini, geografiji, etiki ...).

Kako dolg je čas je zbirka zgodb, ki jih je Mate Dolenc približno deset let pisal za otroško literarno revijo Kekec, v knjižni obliki pa so izšle na pobudo založbe Beletrina. In čeprav jih je pisal za otroško revijo, so namenjene tudi odraslim. Pravzaprav gre za basni, saj so pripovedovalci zgodb različne morske in kopenske živali, skozi njihove oči pa se bralcu odstirajo različne aktualne teme, od lokalnih do političnih. V knjigi je zbranih 60 zgodb, v reviji Kekec pa jih je izšlo 150.

FAZE BRANJA:

A) PRED BRANJEM

Pred branjem (npr. ko smo že spoznali avtorja)³ se lahko z učenci pogovorimo o značilnostih basni in značilnostih (sodobne) pravljice za otroke in odrasle, kratke zgodbe (vrsta besedila, s katero se bomo srečali)/zunanja zgradba besedila.

Osvežimo lahko tudi druge literarnovedne pojme (različne plasti notranje zgradbe, slog pisanja, tema, motiv, sporočilo, ideja, prostor, čas ...)⁴, pesniška sredstva (metafora, poosebitev, primera ...), humor, (samo)ironija, dialog, medbesedilnost ..., ki bodo učencem pomagali pri razumevanju predstavljene knjige. Ne pozabimo, da tudi strokovnih pojmov ne rabimo samih po sebi – s pomočjo njih zgolj literarno opišemo/ovrednotimo prebrano.

Tematsko nam avtor v ospredje postavlja, morje, kopno, (personificirane) živali (koliko poznam živali, njihove značilnosti, obnašanje ...), konflikt med družbo (aktualno politiko) in

³ Spoznavanje avtorja pred prebrano knjigo seveda ni edina možna pot. Ker pa je letošnja knjiga za Cankarjevo priznanje, v dobršni meri vezana tudi na pisateljev geografski prostor, avtobiografske izkušnje (na mestih se vključuje kot prvoosebni pripovedovalec, ves čas (tudi ko vlogo oseb prevzemajo morske ali druge živali ter bitja (Lepi, Črni princ ...) pa dojemamo (v ozadju) njegov pogled na svet/njegov vrednostni sistem (ne idealen, človeški – *ni vegetarijanec, a se mu smili odnos do klanja živali ipd.*, a kritičen do najbolj perečih vprašanj sodobnega časa), bo morda učencem lažje, če ga bodo spoznali prej. Predbralna izkušnja oblikuje naš pogled na prebrano.

⁴ Prav ustvarjalna lahko postane že igra vprašanj s časom: Kaj je čas?, Kako dolg je čas?, Kako je čas povezan/določa okolje in obratno?, frazemi (pregovori) z besedo čas ...

naravo (globalizacija, problem ekologije in probleme sodobnosti), zato lahko odpremo polje pogovorov o času in prostoru, v katerem živijo:

- razmišljajo lahko o ekologiji (kaj ekologija je, s čim se ukvarja, kdo je Greta Thunberg (o njej lahko brskajo po internetu in morda pripravijo okroglo mizo, na kateri predstavijo njene ideje in se pogovarjajo, ali se z njimi strinjajo ali ne);

Vsak zase lahko razmisli o onesnaževanju planeta Zemlja, ali sam »živi z naravo« ali ga ta tematika sploh ne zanima. Zapišejo lahko, kako bi lahko oni sami zmanjšali onesnaževanje, kaj lahko stori vsak posameznik in svoje predstavijo sošolcem. Skupaj lahko pripravijo nabor idej in jih morda v obliki plakata predstavijo sošolcem, ostalim na šoli. Na šolo lahko morda povabijo tudi kakega ekologa, ki bi jim поблиže predstavil problematiko onesnaževanja. Obiščejo (vsaj v virtualnem okolju) lahko tudi Akvarij v Piranu, kjer bodo spoznali mnogo skrivnosti prebivalcev Jadranskega morja, ki so v prvem, delu zbirke zgodb tudi glavni akterji/pripovedovalci.

- obnovijo lahko svoje znanje o zgodovini Slovenije in razmislijo o položaju našega jezika/domovine/aktualnih problemih naše države ...

B) MED BRANJEM

Po prvem branju preverimo razumevanje besedila, učenci lahko svoje razumevanje pokažejo s pomočjo ključnih besed ali ob miselnem vzorcu, izpisujejo pomembne stavke/dele besedila, izdelujejo slovarček ...

C) PONOVRNO BRANJE

Ob ponovnem branju lahko oblikujejo dnevnik branja in razmišljajo (ob ciljih UN – glej podrobneje v opombah)⁵:

Natančno, kritično, poglobljeno brati, razmišljati, vrednotiti in pisati; pri tem pa izhajati iz obstoječega učnega načrta za 8. in 9. razred :

- **Razvito zmožnost TEKMOVALEC POKAŽE tako, da:**
 - najde bistvene prvine književnega besedila (upoštevajo neposredne in posredne besedilne signale) in jih zna ustrezno uporabiti pri interpretativnih in (po)ustvarjalnih odzivih na besedilo,
 - izrazi svoje doživljanje, razumevanje in vrednotenje posameznih prvin besedila, predstave ter izpostavi njihovo vlogo,
 - sintetizira spoznanja o besedilu, predstavi ter oblikuje vrednostne sodbe; spoznanja in sodbe primerja s sošolci, jih utemelji, ponazori in zagovarja tako, da se sklicuje na besedilo, predstavo, (splošno) znanje in izkušnje
- **Zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književne osebe pokaže tako, da:**
 - loči glavno in stranske književne osebe v obravnavanem književnem besedilu;
 - opiše izbrano osebo, našteje značilnosti njenega govora, značaja, ravnanja in do nje vzpostavi kritično distanco, poudari njen socialni položaj, psihološke lastnosti, motive za ravnanje in perspektivo;
 - s (po)ustvarjalnim pisanjem pokaže/dokaže zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja književnih oseb.
- **Zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja dogajalnega prostora in časa pokaže tako, da:**
 - upovedi čutnodomišljajske predstave kraja dogajanja; razumevanje kraja in časa dogajanja dokaže tako, da ju poveže s temo in jezikovno rabo v besedilu; upošteva tudi širši kontekst (medpredmetne povezave);
 - s (po)ustvarjalnim pisanjem ustvari nove dogajalne prostore in čase ter tako dokaže zmožnost doživljanja in razumevanja dogajalnega prostora in časa (pomaga si tudi s/z časovno, vrstno zaznamovanimi jezikovnimi sredstvi).
- **Razumevanje dogajanja, motivov, teme, sporočila in snovnega izhodišča književnega besedila pokaže tako, da:**
 - predstavi dogajanje; kronološko razvrsti dogodke; loči glavno in stransko dogajanje ter dogajanje v različnih časih in prostorih (obnovi/povzame dogajanje (podrobno in strnjeno);

a) zakaj naslov Kako dolg je čas;

b) kako so zgodbe zgrajene/se ponavlja kak vzorec v vseh zgodbah/morske in kopenske zgodbe – njihove podobnosti/razlike;

b) o književnih osebah (kdo jih pripoveduje/koga vključujejo: *živali, pripovedovalec – avtor, »konkretno« osebe in književne osebe iz zgodovine/literature ...*), iščejo, kaj imajo skupnega in v čem se razlikujejo – kako so personificirane: *ali bi bilo kaj drugače, če bi v morskih/kopenskih zgodbah namesto živali nastopali ljudje*;

č) razmišljajo, kako zgodbe govorijo o odnosih – perspektivah posameznih književnih oseb (kakšni so ti odnosi, kaj nam želijo sporočiti, kako je v zgodbah predstavljena smrt, prevzetnost, ljubezen, prijateljstvo, sodelovanje, simbioza, slava ...);

d) razmišljajo o motivih, temi in sporočilnosti (kako človek spreminja svoj planet); motivni elementi iz posameznih zgodb: plima in oseka, spremembah podnebja, o pohlepu človeka, vpliv množičnega turizma na pokrajino, človek s svojimi napakami/ovirami/vrednotami ...;

e) razmišljajo o Sloveniji po osamosvojitvi (vprašanje meje, položaj jezikov, sodelovanje med državami ...) in povezujejo s posameznimi zgodbami (v katerih avtor še posebej pokaže svojo ljubezen do domovine (pa jo hkrati prizanesljivo (z upanjem na bolje!) ošvrkne ob ravnanju njenih odločevalcev – politikov);

f) raziskujejo in opazujejo jezik/slog (izpisujejo primere, poosebitve, (spremenjene) frazeme, metafore ter druga izrazna/jezikovna sredstva ... in jih pojasnjujejo v povezavi s sporočilnostjo dela);

h) razmišljajo o prebranem in aktualizirajo besedilo (glej tudi v povezavi z dejavnostmi pred branjem, npr. provokativno vprašanje Kdo so Lepi in Črni principi sodobnega sveta/Slovenije? Kdaj sem Lepi/Črni princ sam?) – pri tem si pomagajo s predhodnimi izpiski, znanjem, ki so si ga pridobili v predhodnih korakih priprave na tekmovanje v povezavi s svojimi osebnimi izkušnjami.

-
- loči glavne motive od stranskih glede na temo/sporočilnost besedila;
 - izrazi osrednjo idejo (sporočilo) in temo književnega besedila; izpostavi podobnosti in razlike med dvema besediloma;
 - loči besedila glede na tem(atiko) (ljubezenska, socialna ...); izpostavi podobnosti/razlike med tematsko sorodnimi besedili in se do njih opredeli;
 - s (po)ustvarjalnim pisanjem dokaže, da loči temo in motive (9. razred).
 - Loči avtorja od pripovedovalca, kar pokaže tako, da:
 - imenuje avtorja; prepozna, izpostavi značilnosti in na podlagi teh poimenuje vsevednega/prvoosebne pripovedovalca;
 - razumevanje vsevednega, prvoosebne pripovedovalca dokaže, pokaže s (po)ustvarjalnimi besedili, v katerih je (vsevedni/prvoosebni) pripovedovalec.
 - Doživi, razume in vrednoti prozo tako, da:
 - zaznamovanost sloga v književnem besedilu ponazori s primeri in presodi učinek jezikovne rabe v književnem besedilu,
 - poimenuje, ponazori in opiše slogovni postopek v književnem besedilu (opisovanje, subjektivno opisovanje, označevanje, pripovedovanje, dvogovor),
 - ob izbranem besedilu našteje značilnosti pripovedne vrste in jih primerja z znanimi značilnostmi te vrste besedila,
 - s tvorjenjem (po)ustvarjalnih besedil pokaže, dokaže zmožnost razumevanja proznih besedil in poznavanje značilnosti proznih vrst.

i) vzpostavijo kritični odnos do prebranega.

V tej fazi tekmovalcem ponudimo že tudi navodila za pisanje krajših tvorbnih besedil, pa tudi daljših razlagalnih spisov.

4. Primeri vaj, ki jih lahko razširite v navodila za pisanje razlagalnih spisov (Navodila za pisanje pisne naloge na književno temo, kakor tudi, kako postaviti kriterije uspešnosti take naloge in jo ovrednotiti, najdete v skupnih izhodiščih dr. Igorja Saksida.):

- ♦ basen Najdaljše potovanje primerjajo s Kreslinovo pesmijo: Daleč je moj rojstni kraj (<https://www.youtube.com/watch?v=cyZX3EsTGHQ>). Predstavijo vsebino obeh besedil, poiščejo skupne točke, razlike, sporočilo, aktualizirajo ...),
- ♦ basen Stara in nova boja primerjajo s pesmijo Trkaja in Jadranke Juras: Sam (https://www.youtube.com/watch?v=p3e8q_4sYJw),
- ♦ iščejo podobnosti med kopenskimi zgodbami in Butalci,
- ♦ razmislijo lahko, katero zgodbo bi lahko primerjali s pesmijo Daneta Zajca: Pivci Tišine. Pri tem lahko naredijo Vennov diagram, ki ga kasneje sošolcem predstavijo v obliki govornega nastopa,
- ♦ razmišljajo lahko ob nekaterih delih besedila:
 - a) »Toliko, da veš,« je čez čas spregovorilo nebo, »človek je tak pacek, da je s svojimi tovarnami in plini v meni naredil luknjo, skozi katero prihajajo na zemljo iz vesolja strupeni žarki.«
»In ravno pred dnevi se je ljudem sredi morja preklal tanker, poln nafte, in pomoril vse morske živali tisoč milj naokrog,« je dodalo morje. (str. 32)
Razmišljajo lahko o onesnaževanju, spremembah podnebja in sodelovanju.
 - b) Zgodovine pač ni konec – zgodovina teče, in vsak pride enkrat na vrsto. (str. 37)
Kdo je patriot, kaj pomeni biti oportunist, do kod nas lahko pripelje prevzetnost?
 - c) Oboje, znanost in umetnost, pomenita ustvarjanje in gresta z roko v roki skozi življenje človeka. (str. 125)
Kaj je umetnost, kaj znanost, imata kaj skupnega ali sta popolnoma različni?
 - č) Važno je biti znan, slaven in razpoznaven, pa naj stane, kar hoče! (str. 149)
Kako bi lahko povezali naslov Cilj opravičuje sredstva z zgornjim izpisom in zgodbo Kraljičin lipicanec?

5. Primeri razlagalnih spisov

1. primer

»V čast mi je,« sem rekel.

»Tudi meni,« je rekel jastog, ki je prišel iz piranske smeri.

»I meni,« je rekel jastog, ki je prišel iz savudrijske smeri. Ta je govoril hrvaško.

»Upam, da nimaš, kakšnih lovskih namenov,« je rekel piranski jastog, »ker kot veš, sem z zakonom zaščiten.«

»Vem,« sem rekel, »nobenih lovskih namenov nimam, prišel sem samo na obisk.«

V tistem se je jastog iz savudrijske strani začel pomikati nazaj in svoj zadek je skušal skriti pod ploščat kamen.

»Zakaj se skrivaš, saj te ne bom ...« sem rekel.

»Jer ja nisam zaščiten kao moj slovenski kolega,« je rekel hrvaški jastog, »mene može svaki uloviti i pojesti.«

»To pa je krivica,« sem se razburil, »enega se ne sme, drugega pa lahko, v resnici pa sta si oba enaka.«

»Midva sva enaka, samo zakoni so drugačni,« je rekel naš jastog. (str. 21)

Napišite razlagalni spis z naslovom *Smo res vsi enaki?* V njem predstavi odnose v zgodbi. Vključi odlomek. Napiši, kako naslov spisa in zgodbo razumeš ti, ter kako je besedilo učinkovalo nate.

2. primer

Izberi si svojo najljubšo zgodbo in utemelji svoj izbor. Pri tem piši o snovi, motivih, temi, pripovedovalcu, jeziku, poveži z relevantnim znanjem o avtorju ter prebrano aktualiziraj.

3. primer

Primer branja kratke naslovne zgodbe *Kako dolg je čas* (z vprašanji, ki si jih zastavljam) – beležke/razmišljanje konkretne učiteljice:

6. Razmišljanje učiteljic

Prvo razmišljanje

Čas je enota, ki je nemerljiva, če jo primerjamo z večnostjo. Kaj nas uči življenje? Čemu so pomembni dobri odnosi med živimi bitji? ... Vse to je v svojem književnem delu zajel Mate Dolenc. Učence ob branju vodimo, da si ob analizi posamezne zgodbe postavljajo različna vprašanja, ki nudijo različne odgovore. Ti se nanašajo na njihovo kritično branje z razumevanjem večplastnosti besedila.

Glede na naslov književnega dela *Kako dolg je čas* se nam poraja vprašanje, preden začnemo z branjem književnega dela, kaj nam pisatelj želi sporočiti o minljivosti našega sobivanja z naravo. Seznanja nas z zgodbami bitij v morju in na kopnem.

Učenci bodo ob tem razmišljali zagotovo v smeri časovnega merjenja, usmeriti pa jih moramo v širše pojmovanje minevanja, in sicer v smislu, kdaj je čas naš zaveznik, v katerih primerih pa ne.

Predvsem nas zanimajo tudi zgodbe, ki so povezane s časom.

V zgodbi *Kako dolg je čas* pisatelj za glavno književno osebo izbere želvo. Ob tem učenci razmišljajo, kaj je značilno za želve. A so v čem podobne ljudem? Katere vzporedne značajske lastnosti imamo?

Kaj prinaša želvi življenje?

V besedilu izvemo, da je bila ... *velika in stara in težka in tako kot veliki, stari in težki ljudje se je premikala kot kakšen tank ...* (str. 15). (Glede na slog pisanja učenci opazijo veliko število veznikov in primer.)

A se tudi mi kdaj počutimo kot želve? Zakaj? Kaj nam ponuja oklep? Kaj pomeni, da lahko želva skrije svojo glavo na varno v svojo roževino?

A so to želje vsakega posameznika, ki si želi varnega zavetja, ne glede na čas, ki ga preživljamo?

Ob vsej varnosti in nevarnostim, ki ji pretijo v morju, pa želva sobiva v sožitju z ostalimi morskimi bitji ... *Tu in tam so bili na plošče njenega oklepa prisesani polžki in školjke ..., s katerimi se je dobro razumela.*

Kaj pa naše življenjske poti?

Želva je plavala po svoji načrtani poti, saj je za svoje potomstvo poskrbela vedno na istem mestu, kamor se je rada vračala. A smo ljudje tudi takšni, da se radi vračamo v svoje rojstne kraje? Kam so potovali učenci? A ste bili kdaj v Grčiji? Ste se srečali z želvami? Kaj se dogaja z njenimi potovanji?

Zanimivo je tudi njeno ime Staronja? Čemu ga je dobila?

Posebej moramo biti pozorni na besedilo ... *In kako dolgo boš še lezla in plavala po poti, ne veš, od kod, in ne veš, kam?» so silile male ribe.*

»Kako dolgo? Kdo pa ve, kaj je dolgo,« je rekla želva, »za nekoga je dolga ena minuta, za drugega je sto let kratko, kajti vse je relativno.« (str. 16). Ob tem nam je jasno, da je čas nekaj, kar sicer lahko omejimo z uro, a nekako je dolžina tisto, kar pa pojmuje vsak zase. To pa je odvisno od trenutka, v katerem se nahajamo.

Ob tem zasledujejo slog pisanja, ko pisatelj poučno razlaga ime želve.

V nadaljevanju pa zasledimo odnos rib do želve, ki pa ni najbolj prijazen. Sama se jih je rešila tako, da je odplavala na površje. Kaj pa storimo mi? Kam zbežimo mi? Zagotovo lahko to primerjamo z našimi medsebojnimi odnosi, ki se navezujejo tudi na naše sanjske pobege. Ob tem se nam zastavljajo vprašanja, čemu bežimo v sanje. A je to storila tudi želva? Na kakšen način je to storila?

A je razmišljala o svojem koncu življenja?

Učenci razmišljajo o svoji prihodnosti, odnosih med ljudmi in smislu bivanja.

Kakšne so njihove želje in pričakovanja od našega življenja? Ob tem pa se moramo vprašati, kdo vse pa krade čas.

Druge razmišljanje

To so vprašanja, na katera si odgovarja vsak bralec zase. A da nam bo lažje razumeti naravo in z njo povezano minljivost, nam lahko pomaga tudi takšna želvja zgodba (besedil na to temo je ogromno, vključimo jih v svoje spraševanje) ... npr.:

Učenci lahko pomen želve, ki je nastopila v omenjeni knjigi, primerjajo s Staronjo in njenim doživljanjem časa. Momo, majhna deklica, je v želvi Kasiopeji našla zvesto spremljavalko, ki ji je odgovarjala na njena vprašanja ...

"Nikoli več!" se je oglasil odgovor.

Momo je še nekaj časa strmela v motno se lesketajoče črke.

"Kaj meniš s tem?" je slednjič boječe vprašala. "Kaj je torej z mojimi prijatelji?"

"Vsi so proč!" je prebrala.

Zmajala je z glavo. "Ne," si je tiho rekla, "tako ne more biti. Gotovo se motiš, Kasiopeja. Včeraj so bili vendar še vsi tukaj na velikem zborovanju, ki ni bilo z njim nič."

"Dolgo si spala," je odgovorila Kasiopeja.

Momo se je spomnila, da je mojster Hora napovedal, da bo morala en sončni krog prespati kot semensko zrno v zemlji. Nič ni pomislila, koliko časa bi to utegnilo biti, ko je privolila, zdaj pa je začela slutiti.

"Kako dolgo?" je zašepetala.

"Leto in dan."

Potrebovala je nekaj časa za razmislek, da je doumela ta odgovor.

"Pa Beppo in Gig," je nazadnje zajecljala, "ta dva še gotovo čakata name!"

"Nikogar več ni tu" je pisalo na oklepu.

"Le kako je to mogoče?" Ustnice so ji zadržtele. "Saj vendar ne more vse kar tako miniti - vse, kar je bilo."

Počasi se je na želvinem oklepu izoblikovala beseda: "MINILO"

Prvič v svojem življenju je Momo z vso silo občutila, kaj ta beseda pomeni. Srce se ji je stisnilo kot še nikoli poprej.

"A jaz," je zbegano zamrmrala, "jaz sem še vendar tukaj ..." Rada bi se samo zjokala, a se ni mogla.

Čez čas je začutila, da se ji je želva dotaknila noge.

"Jaz sem pri tebi!" je pisalo na njenem oklepu.

"Da," je potrdila Momo in se pogumno nasmehnila, "ti si pri meni, Kasiopeja. In jaz se tega veselim."

(Ende, Michael: Momo, 1987, Mladinska knjiga (zbirka Zlata knjiga), Ljubljana, str. 173.)

Upamo, da boste v zapisanem našli veliko bralnih in strokovnih izzivov za delo z učenci pri tekmovanju v znanju slovenščine v 8. in 9. razredu ter povezali vse v VSE NAJBOLJŠE in ob koncu tega tekmovalnega leta lahko (v teh čudnih časih omejitev) svojim učencem, sebi in svoji Sloveniji (ki bo praznovala v naslednjem letu 30. rojstni dan) čestitali/voščili VSE NAJBOLJŠE za uspeh in rojstni dan.

Udomačite(-mo) tekmovalne priprave – UČIMO Z LJUBEZNIJO, naj postane DOM JEZIK in JEZIK DOM (kakor pravi Pavček v enem izmed svojih esejev).

Neža Ritlop, Renata More, Karmen Ivančič, Nina Bradić

**Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo**